

(לכאורה אין להביא רא"י מ"מדיינים... מדיינים" (לעיל לז, כח-לו), שכן בדרך הפשט (מה שאין כן לפי הגמרא - סוטה מג, א) שתי אומות הן (חיי שרה כה, ב), ולא הוצרך רש"י לפרש זאת היות שכבר פירש (שם, כח) שיוסף נמכר הרבה פעמים. אבל מפורש ברש"י (שם) שהמדיינים מכרוהו למצרים, ואם כן, אף מכאן רא"י).

שם: עולין לה מכאן ויורדין לה מכאן

הגמרא (סוטה י, א) מקדימה ירידה לעלי' ("דאתי מהאי גיסא ירידה, ודאתי מהאי גיסא עלי'"). אולם רש"י מקדים עלי' לירידה, שכן הלשון עלי' מופיע כאן בפסוק שרש"י מפרשו.

(ואילו הגמרא, העוסקת בשמשון (ומקשה מהנאמר כאן), מקדימה לשון ירידה).

אוצר החכמה

לת, טז

ויט אלי' אל הדרך ויאמר הבה נא אבוא אליך כי לא ידע כי כלתו הוא ותאמר מה תתן לי כי תבוא אלי

לכאורה ניתן להוכיח ממעשה יהודה ותמר, שהשבטים לא קיימו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה. אלא שיש לומר, שבדרך הפשט אין להביא רא"י ממעשה אחד.

ברבותינו בעלי התוספות מבואר שבא עלי' על ידי קידושין, אבל אינו לפי פשוטו של מקרא כלל. וראה בביאור לרש"י מקץ מג, טז. ויש להאריך בזה.

לת, יח

ויאמר מה הערבון אשר אתן לך ותאמר חתמך ופתילך ומטך אשר בידך ויתן לה ויבא אלי' ותהר לו

חתמך ופתילך: עזקמך ושזסיפך, טבעת שאתה חותם בה ושמתך שאתה מתכסה בה.

צריך ביאור:

א. מדוע מוציא מלת "חותמך" מפירושה הפשוט ומפרשה "טבעת".

ב. הפירוש הפשוט של "פתיל" בכל מקום הוא חוט או חבל, ואם כן מדוע לא פירש ש"פתילך" היינו אזור (כברשב"ם), הדומה לחוט או חבל.

(השפתי חכמים מפרש: "דקשיא לי' למה מתרגם התרגום על חותמך עזקתך, דהיינו הטבעת. והא חותם כתיב. ועל זה פירש טבעת שאתה חותם בה. ומה

שמתרגם נמי על פתילך שושיפך, דהיינו שמלתך, והא פתילך כתיב, ועל זה פירש ושמלתך שאתה מתכסה בה, רצונו לומר גבי פתיל דכתיב גבי ציצית כתיב ב' (תצא כב, יב) אשר תכסה, ואם כן הכי נמי כסותך שאתה מתכסה בה". וקשה: א. עדיין אין לנו הכרח להוציא חותמך ופתילך מפירושם הפשוט (חותם ואזור). ב. מדוע לא נאמר בכתוב "טבעתך ושמלתך". ג. מדוע לא נאמר "גדילך", על דרך מה שנאמר בציצית (תצא שם) "גדילים תעשה לך". ד. רש"י הי' צריך להביא את הפסוק "אשר תכסה בה".

ג. המלים "שאתה חותם בה", "שאתה מתכסה בה" - מיותרות לכאורה.

והביאור:

אין לפרש מלת "חותמך" כפשוטה, כי לפי זה קשה: א. לאיזה צורך לקח יהודה חותמת כשהלך לגזו צאנו? ב. מנין ידעה תמר שיש בידו חותמת? לכן מפרש ש"חותמך" פירושו טבעת (שאתה חותם בה).

אמנם, מובן שכאשר בקשה תמר ערבון בקשה דברים כאלו שהם (א) יקרים ליהודה (כך שיהודה יבין מדוע בחרה בהם) (ב) וקשורים אליו אישית (כך שתוכל להשתמש בהם לומר "הכר נא").

לכן מבאר רש"י שתמר לא התכוונה לטבעת סתם (שהרי טבעת אינה חשובה כל כך כדי להבטיח שיהודה יהי' מוכרח לקחת אותה בחזרה, וכן היא לא מספיק "אישית"), אלא היא בקשה את הטבעת שיהודה ("שאתה") חותם בה, וטבעת זו בוודאי לא ישאיר בידיה.

ולכן נאמר "חותמך" (ולא "טבעתך"), כי דוקא על ידי זה מובן למה התכוונה תמר כשבקשה את הטבעת.

והוא הדין ל"פתילך": אין לומר שפירושו "אזור", שהרי לבגד זה אין חשיבות מיוחדת, וכן אינו קשור אישית ליהודה. לכן מפרשו רש"י "שמלתך שאתה מתכסה בה": יהודה הי' הגדול שבשבטים, ובגלל חשיבותו לבש בגד מיוחד, ותמר בקשה שמלה זו, כי הי' ברור לה שיהודה יחזור לקחתה.

לאור האמור מתורצת גם קושיית הרמב"ן: "ואינו נכון שיתן שמלתו וילך ערום ממנה". שכן השמלה לא היתה השמלה היחידה, אלא בגד מיוחד שלבש בתור אות וסימן לגדולה וחשיבות.

אך עדיין קשה: איפה מצינו בתנ"ך ש"פתיל" פירושו שמלה?

אלא:

על הפסוק "נפתלתי עם אחותי", (ויצא ל, ח) מפרש רש"י "נתחברתי עם אחותי", היינו ש"פתיל" הוא לשון חיבור. מובן איפוא, שגם בגדו של אדם נקרא "פתיל", שכן הוא קרוב וצמוד אליו.

הפסוק

ולכן מדייק הכתוב "פתילך" (לשון חיבור) ולא "שמלתך", כדי ללמדנו שתמר התכוונה לבגד שהי' צמוד (מתכסה בו) ושייך במיוחד ליהודה (זה הי' סמל לחשיבותו).

לח, כד

ויהי כמשלש חדשים ויגד ליהודה לאמר ונתה תמר בלתך וגם הנה הרה לזנונים ויאמר יהודה הוציאוה ותשרף

ותשרף: אמר אפרים מקשאה משום רבי מאיר: נתו של שם היתה, שהוא כהן, לפיכך דנוה בשריפה.

צריך ביאור:

א. הלכה זו (אשר בת כהן שזינתה דינה בשריפה) נזכרת רק בפרשת אמור (כא, ט), אבל לפני זמן הציווי לא הי' דינה בשריפה.

ב. הלכה זו נאמרה רק בארוסה או בנשואה (רש"י אמור שם), ותמר הרי היתה פנויה.

(השפתי חכמים מפרש: "לכך דנוה במיתה כדי לאיים על הבריות שלא יפרצו הדור ויקלקלו, וכיון שדנוה במיתה דנוה בשריפה, דהא מצינו בשאר מקום דבת כהן דינה בשריפה". וקשה: אין רמז בפירוש רש"י על התורה שהיו דנים אז פנויי שזינתה למיתה. ואדרבה: ממה שנאמר לעיל "ותשב בפתח עינים" (ולא יראה תמר מעונש מיתה) מוכח שאז לא היו דנים זונה למיתה).

ג. במדרש רבה נאמר "תמר בתו של שם היתה, כתיב וכת כהן וגו', לפיכך הוציאוה ותשרף", ואילו רש"י משמיט את הכתוב "ובת איש כהן".

ד. מדוע פטרוה מעונש זה לאחר שיהודה הודיע שהיא מעוברת ממנו.

והביאור:

זה שתמר נידונה לשריפה לא הי' בגלל עונש התורה "ובת איש כהן וגו' באש תשרף", אלא בגלל זה שהבריות קבלו אז על עצמן הגדרה זו, שבת כהן שזינתה דינה להשרף. ועל דרך פירוש רש"י לעיל (וישלח לד, ז) על הפסוק "וכן לא יעשה" - "לענות את הבתולות, שהאומות גדרו עצמן מן העריות".

ומכל מקום פטרוה מעונש זה לאחר הודעתו של יהודה שהיא מעוברת ממנו, כי "זונה" היינו אשה המופקרת לזנות (כפירוש רש"י על הפסוק "הכזונה" (וישלח לד, לא) - "הפקר"). בתחלה חשבו הבריות שתמר הפקירה את עצמה לזנות ולכן דנוה בשריפה. אבל אחר כך התברר שלא הפקירה את עצמה ואינה בגדר "זונה".